

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 16 lipca 2020 r. *

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuły 6 i 7 –
Umowy zawierane z konsumentami – Kredyty hipoteczne – Nieuczciwe warunki umowne –
Warunek umowy zobowiązujący kredytobiorcę do pokrycia całości kosztów ustanowienia
i wykreślenia hipoteki – Skutki stwierdzenia nieważności tych warunków umownych –
Zakres uprawnień sądu krajowego w odniesieniu do warunku umownego uznanego za „nieuczciwy” –
Podział kosztów – Stosowanie przepisów krajowych o charakterze zastępczym – Artykuł 3 ust. 1 –
Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Artykuł 4 ust. 2 – Wyłączenie warunków
umownych dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy lub relacji ceny i wynagrodzenia do
dostarczonych w zamian towarów lub usług – Przesłanka – Artykuł 5 – Obowiązek formułowania
warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem – Koszty – Przedawnienie –
Zasada skuteczności

W sprawach połączonych C-224/19 i C-259/19

mających za przedmiot dwa wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożone przez Juzgado de Primera Instancia n.º 17 de Palma de Mallorca (sąd
pierwszej instancji nr 17 w Palma de Mallorca, Hiszpania) (sprawa C-224/19) oraz przez Juzgado de
Primera Instancia e Instrucción de Ceuta (sąd pierwszej instancji i ds. dochodzeń w Ceucie,
Hiszpania) (sprawa C-259/19) postanowieniami z dnia 12 marca 2019 r. i z dnia 13 marca 2019 r.,
które wpłynęły do Trybunału, odpowiednio, w dniach 14 marca 2019 r. i 27 marca 2019 r.,
w postępowaniach:

CY

przeciwko

Caixabank SA (C-224/19),

oraz

LG,

PK

przeciwko

Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (C-259/19),

* Język postępowania: hiszpański.

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: M. Vilaras, prezes izby, S. Rodin (sprawozdawca), D. Šváby, K. Jürimäe i N. Piçarra, sędziowie,

rzecznik generalny: H. Saugmandsgaard Øe,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu CY – N. Martínez Blanco, abogado,
- w imieniu Caixabank SA – J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes, abogado,
- w imieniu LG – R. Salamanca Sánchez, abogado, oraz M.C. Cruz Ruiz Reina, procuradora,
- w imieniu Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA – C. Fernández Vicién, J. Capell Navarro oraz A. Picón Franco, abogados,
- w imieniu rządu hiszpańskiego – L. Aguilera Ruiz oraz M.J. García-Valdecasas Dorrego, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – J. Baquero Cruz oraz N. Ruiz García, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 3–8 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wnioski te zostały złożone w ramach dwóch sporów, pierwszego między CY a Caixabank SA, a drugiego – między LG i PK a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, w przedmiocie nieuczciwych warunków zawartych w umowach kredytu zabezpieczonego hipoteką.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motywy szesnasty, dziewiętnasty, dwudziesty i dwudziesty czwarty dyrektywy 93/13 stanowią:
„ocena nieuczciwego charakteru warunków umowy, zgodnie z wybranymi ogólnymi kryteriami, zwłaszcza w przypadku działalności dotyczącej sprzedaży lub dostaw o charakterze publicznym, zapewniającej usługi o charakterze powszechnym, przy uwzględnieniu solidarności między użytkownikami, muszą być uzupełnione środkami umożliwiającymi dokonanie ogólnej oceny różnych

interesów; stanowi to wymóg działania w dobrej wierze; przy dokonywaniu oceny działania w dobrej wierze będzie brana pod uwagę zwłaszcza siła pozycji przetargowej stron umowy, a w szczególności [to], czy konsument był zachęcany do wyrażenia zgody na warunki umowy i czy towary lub usługi były sprzedane lub dostarczone na specjalne zamówienie konsumenta; sprzedawca lub dostawca spełnia wymóg działania w dobrej wierze, jeżeli traktuje on drugą stronę umowy w sposób sprawiedliwy i słuszny, należyście uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia;

[...]

do celów niniejszej dyrektywy ocena nieuczciwego charakteru warunków nie będzie dotyczyła warunków określających główny przedmiot umowy oraz stosunku jakości towarów i usług do ich ceny; główny przedmiot umowy i stosunek jakości towaru do jego ceny może jednak być brany pod uwagę przy ocenie uczciwości innych postanowień umownych [...];

umowy powinny być sporządzane prostym i zrozumiałym językiem, a konsument powinien mieć faktycznie możliwość zapoznania się ze wszystkimi warunkami umowy, a wszelkie wątpliwości powinny być interpretowane na jego korzyść;

[...]

sądy i organy administracyjne państw członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich”.

4 Artykuł 1 dyrektywy 93/13 przewiduje:

„1. Celem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem.

2. Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Wspólnota, zwłaszcza w dziedzinie transportu, nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy”.

5 Zgodnie z art. 3 ust. 1 i 2 tej dyrektywy:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

[...]”.

6 Artykuł 4 ust. 2 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

7 Artykuł 5 tej samej dyrektywy przewiduje:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem [...]”.

8 Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

9 Zgodnie z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”.

10 Artykuł 8 wspomnianej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”.

Prawo hiszpańskie

Dekret królewski 1426/1989

11 Zgodnie z zasadą 6.a załącznika II do Real Decreto 1426/1989, por el que se aprueba el arancel de los notarios (dekret królewski 1426/1989 zatwierdzający stawki opłat notarialnych) z dnia 17 listopada 1989 r. (BOE nr 285 z dnia 28 listopada 1989 r., s. 37169), w brzmieniu mającym zastosowanie do okoliczności będących przedmiotem sporów w postępowaniach głównych:

„[Obowiązek uiszczenia opłat spoczywa] na tym, kto żądał wykonania czynności lub usługi notariusza oraz, w danym przypadku, na zainteresowanych stronach stosownie do treści przepisów prawa materialnego i podatkowego [...]”.

Dekret królewski 1427/1989

12 Zasada ósma załącznika II do Real Decreto 1427/1989, por el que se aprueba el arancel de los registradores de la propiedad (dekretu królewskiego nr 1427/1989 zatwierdzającego stawki opłat z tytułu wpisów w księgach wieczystych) z dnia 17 listopada 1989 r. (BOE n° 285 z dnia 28 listopada 1989 r., s. 37171), w brzmieniu mającym zastosowanie do okoliczności będących przedmiotem sporów w postępowaniach głównych, nakłada obowiązek „[uiszczenia opłat z tytułu wpisów w księgach wieczystych] na tę osobę, na której rzecz dokonywany jest wpis lub adnotacja dotycząca prawa; opłaty można również dochodzić od [...] osoby, która zwróciła się o daną usługę lub na której rzecz wpisywane jest prawo lub złożony jest wniosek o wydanie zaświadczenia”.

LCGC

- 13 Artykuł 7 Ley 7/1998, sobre condiciones generales de la contratación (ustawy 7/1998 o ogólnych warunkach umownych) z dnia 13 kwietnia 1998 r. (BOE nr 89 z dnia 14 kwietnia 1998 r., s. 12304), w brzmieniu obowiązującym w dniu podpisania umów będących przedmiotem sporów w postępowaniach głównych (zwanej dalej „LCGC”), stanowi:

„Następujące ogólne warunki uważa się za niezawarte w umowie:

- a) warunki, z którymi konsument nie miał w rzeczywistości okazji zapoznać się w całości przed zawarciem umowy lub które nie zostały, w odpowiednim przypadku, podpisane zgodnie z art. 5;
- b) warunki nieczytelne, dwuznaczne, niejasne i niezrozumiałe, chyba że w tym ostatnim przypadku zostały one wyraźnie zaakceptowane na piśmie przez przystępującego do umowy i o ile są one zgodne ze szczególnym uregulowaniem dotyczącym przejrzystości warunków umownych w tej dziedzinie”.

- 14 Artykuł 8 LCGC przewiduje:

„1. Nieważne z mocy prawa są ogólne warunki, które – ze szkodą dla przystępującego do umowy – są sprzeczne z niniejszą ustawą lub z jakimkolwiek innym przepisem imperatywnym lub zakazującym, chyba że przewidują one inny skutek na wypadek ich naruszenia.

2. W szczególności nieważne są nieuczciwe warunki ogólne w przypadku zawarcia umowy z konsumentem [...]”.

Królewski dekret z mocą ustawy 6/2000

- 15 Artykuł 40 Real Decreto-Ley 6/2000, de Medidas Urgentes de Intensificación de la Competencia en Mercados de Bienes y Servicios (królewskiego dekretu z mocą ustawy 6/2000 w sprawie pilnych środków służących ożywieniu konkurencji na rynku towarów i usług) z dnia 23 czerwca 2000 r. (BOE nr 151 z dnia 24 czerwca 2000 r., s. 22440), w brzmieniu obowiązującym w dniu podpisania umów będących przedmiotem sporów w postępowaniach głównych, stanowi:

„[I]nstytucje kredytowe i inne instytucje finansowe wskazują wyraźnie [...] prawo kredytobiorcy do wyznaczenia, w porozumieniu z kredytodawcą, osoby lub podmiotu, które przeprowadzą wycenę nieruchomości obciążonej hipoteką [...]”.

Królewski dekret z mocą ustawy 1/2007

- 16 Real Decreto Legislativo 1/2007, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (królewski dekret z mocą ustawy 1/2007 w sprawie przyjęcia tekstu jednolitego ustawy powszechnej o ochronie konsumentów i użytkowników i innych ustaw uzupełniających) z dnia 16 listopada 2007 r. (BOE nr 287 z dnia 30 listopada 2007 r., s. 49181), stanowi w art. 8, zatytułowanym „Podstawowe prawa konsumentów i użytkowników”, co następuje:

„Podstawowymi prawami konsumentów i użytkowników są:

[...]

- b) ochrona ich uprawnionych interesów ekonomicznych i socjalnych, w szczególności przed nieuczciwymi praktykami handlowymi i zawieraniem w umowach nieuczciwych warunków.

[...]

d) uzyskanie prawidłowej informacji o różnych towarach i usługach oraz działania edukacyjne i informacyjne ułatwiające zapoznanie się z ich właściwym wykorzystaniem, konsumpcją lub użytkowaniem [...].”

17 Zgodnie z art. 60 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007, zatytułowanym „Informacje udzielane przed zawarciem umowy”:

„1. Zanim konsument lub użytkownik zostanie związany daną umową lub ofertą, przedsiębiorca prostym i zrozumiałym językiem musi mu udzielić istotnych, dokładnych i wystarczających informacji na temat głównych założeń umowy, w szczególności na temat jej warunków prawnych i ekonomicznych, jeżeli nie wynikają one już w sposób oczywisty z okoliczności.

2. Obowiązek poinformowania o towarach lub usługach dotyczy informacji zawartych w niniejszym przepisie i wszelkich innych, mających zastosowanie przepisach prawa oraz poinformowania o:

a) zasadniczych cechach towarów lub usług w zakresie, w jakim jest to właściwe dla stosowanego środka przekazu oraz dla danych towarów lub usług;

[...]

c) całkowitej cenie wraz ze wszystkimi podatkami i opłatami. Jeżeli z uwagi na charakter towarów lub usług cena nie może zostać odpowiednio obliczona z wyprzedzeniem lub wymaga ona sporządzenia kosztorysu, należy podać sposób obliczenia ceny oraz, w stosownym przypadku, wszystkie dodatkowe koszty transportu, dostawy lub opłat pocztowych lub, jeżeli koszty te nie mogą zostać odpowiednio obliczone z wyprzedzeniem, poinformowania o konieczności poniesienia takich kosztów dodatkowych przez konsumenta;

W każdej informacji skierowanej do konsumenta lub użytkownika o cenie towarów lub usług, w tym w reklamie, należy poinformować o cenie całkowitej wskazując w danym przypadku mające zastosowanie elementy podwyższające lub zmniejszające cenę, koszty ponoszone przez konsumenta lub użytkownika oraz dodatkowe koszty z tytułu usług uzupełniających, finansowania, wykorzystania różnych sposobów płatności lub innych, podobnych warunków zapłaty. [...].”

18 Zgodnie z art. 80 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007, zatytułowanego „Wymogi dotyczące warunków umownych, które nie zostały indywidualnie wynegocjowane”:

„1. W zawartych z konsumentami i użytkownikami umowach zawierających warunki, które nie zostały indywidualnie wynegocjowane, [...] warunki te muszą spełniać następujące wymogi:

a) zredagowanie w zwięzły, jasny i prosty sposób umożliwiający bezpośrednio zrozumienie [...];

b) dostępność i czytelność w sposób umożliwiający konsumentowi i użytkownikowi zapoznanie się z ich istnieniem i treścią przed jej zawarciem umowy [...];

c) dobra wiara i sprawiedliwa równowaga praw i obowiązków stron, co w każdym przypadku wyklucza stosowanie nieuczciwych warunków [...].”

- 19 Artykuł 82 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007, zatytułowany „Pojęcie nieuczciwych warunków”, ma następujące brzmienie:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, oraz wszelkie praktyki, na które nie została wyrażona wyraźna zgoda, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta i użytkownika.

2. [...] Jeśli przedsiębiorca twierdzi, że określone warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, na nim spoczywa ciężar dowodu w tym zakresie.

3. Nieuczciwy charakter warunku umownego ocenia się, mając na względzie charakter towarów lub usług będących przedmiotem umowy i uwzględniając wszystkie okoliczności towarzyszące zawarciu umowy, jak również wszystkie pozostałe postanowienia umowy lub innej umowy, od której dana umowa zależy [...]”.

- 20 Artykuł 83 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007, zatytułowany „Nieważność nieuczciwych warunków a dalsze obowiązywanie umowy”, stanowi:

„Nieuczciwe warunki są nieważne z mocy prawa i uznaje się je za nieistniejące. W tym celu po wysłuchaniu stron sąd stwierdza nieważność nieuczciwych warunków zawartych w umowie, która jednak nadal wiąże strony na takich samych zasadach, o ile może ona nadal istnieć bez tych warunków umownych”.

- 21 Artykuł 87 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007, zatytułowany „Nieuczciwe warunki polegające na braku wzajemności”, przewiduje w ust. 5:

„Nieuczciwymi warunkami są postanowienia umowne, które ustanawiają sprzeczny z dobrą wiarą brak wzajemności w umowie na szkodę konsumenta i użytkownika, a w szczególności:

[...]

5. [...] wszelkie postanowienia, które przewidują pobranie opłaty za faktycznie niewykorzystane lub nieużyte produkty lub usługi [...]”.

- 22 Zgodnie z art. 89 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007, zatytułowanym „Nieuczciwe warunki dotyczące zawarcia i wykonania umowy”:

„W każdym przypadku za nieuczciwe warunki uznaje się:

[...]

4. Nałożenie na konsumenta i użytkownika obowiązku zakupu niezamówionych towarów i usług uzupełniających lub dodatkowych.

5. Podwyższenie ceny w związku z usługami dodatkowymi, [...] które nie odpowiadają dodatkowym świadczeniom podlegającym akceptacji lub odrzuceniu [...]”.

Ustawa 2/2009

- 23 Artykuł 5 Ley 2/2009, por la que se regula la contratación con los consumidores de préstamos o créditos hipotecarios y de servicios de intermediación para la celebración de contratos de préstamo o crédito (ustawy 2/2009 regulującej zawieranie z konsumentami umów pożyczek lub kredytów

hipotecznych oraz umów usług pośrednictwa w zawieraniu umów pożyczki lub kredytu) z dnia 31 marca 2009 r. (BOE nr 79 z dnia 1 kwietnia 2009 r., s. 30843), zatytułowany „Obowiązek zachowania przejrzystości w kwestii cen”, stanowi w ust. 1:

„Przedsiębiorstwa zachowują swobodę ustalania taryf prowizji i kosztów, które mają obciążać konsumentów, z zastrzeżeniem jedynie ograniczeń w zakresie nieuczciwych warunków umownych przewidzianych w niniejszej ustawie [...] oraz w [dekrecie w mocą ustawy 1/2007].

Taryfy prowizji lub wyrównań i kosztów, których przedsiębiorstwo może żądać, w tym z tytułu działalności doradczej, wskazują okoliczności i w stosownym przypadku częstotliwość, z jaką opłaty te mogą być pobierane. Prowizje lub wyrównania i koszty obciążające klienta powinny odpowiadać usługom rzeczywiście wykonanym lub kosztom poniesionym. Z tytułu usług, na które klient nie wyraził wyraźnej zgody lub których wyraźnie nie zamówił, nie pobiera się prowizji ani opłat”.

LEC

24 Zgodnie z art. 394 de la Ley 1/2000, de Enjuiciamiento Civil (ustawy 1/2000 kodeks postępowania cywilnego) z dnia 7 stycznia 2000 r. (BOE nr 7 z dnia 8 stycznia 2000 r., s. 575), w brzmieniu obowiązującym w dniu podpisania umów będących przedmiotem sporów w postępowaniach głównych (zwanej dalej „LEC”):

„1. Koszty postępowań deklaratoryjnych w pierwszej instancji obciążają stronę, której żadne z żądań nie zostało uwzględnione, chyba że sąd uzna, należycie uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, że sprawa poruszała istotne wątpliwości natury faktycznej lub prawnej.

[...]

2. W razie częściowego uwzględnienia lub odrzucenia żądań każda ze stron pokrywa swoje koszty oraz ponosi połowę kosztów wspólnych, chyba że sąd obciąży jedną ze stron całością kosztów postępowania ze względu na jej niesumienne lub oczywiście niewłaściwe zachowanie.

[...]”.

Kodeks cywilny

25 Artykuł 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego) stanowi:

„W przypadku stwierdzenia nieważności zobowiązania strony umowy zobowiązane są wzajemnie do zwrotu rzeczy, które stanowiły przedmiot umowy, wraz z ich pożytkami, oraz ceny wraz z odsetkami, z zastrzeżeniem postanowień kolejnych artykułów”.

26 Zgodnie art. 1964 ust. 2 kodeksu cywilnego:

„Dla roszczeń osobistych nieobjętych szczególnym terminem przedawnienia termin przedawnienia wynosi pięć lat od dnia, w którym zobowiązanie stało się wymagalne. W odniesieniu do zobowiązań ciągłych do działania lub zaniechania termin przedawnienia rozpoczyna bieg przy każdym uchybieniu tym zobowiązaniom”.

27 Artykuł 1969 kodeksu cywilnego ma następujące brzmienie:

„Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, bieg przedawnienia dla wszystkich kategorii roszczeń rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne.”

Zarządzenie w sprawie stóp procentowych, norm operacyjnych, informowania klienta i reklamy instytucji kredytowych

- 28 Rodział 1 Orden sobre tipos de interés y comisiones, normas de actuación, información a clientes y publicidad de las Entidades de crédito (zarządzenia w sprawie stóp procentowych, norm operacyjnych, informowania klienta i reklamy instytucji kredytowych) z dnia 12 grudnia 1989 r. (BOE nr 303 z dnia 19 grudnia 1989 r., s. 39289), w brzmieniu obowiązującym w dniu podpisania umów będących przedmiotem sporów w postępowaniach głównych, ma następujące brzmienie:

„Po piąte. Instytucje kredytowe zachowują swobodę ustalania prowizji pobieranych za przeprowadzane transakcje lub świadczone usługi.

[...]

Z tytułu usług, na które klient nie wyraził wyraźnej zgody lub których wyraźnie nie zamówił, nie pobiera się prowizji ani opłat. Prowizje lub koszty obciążające klienta powinny odpowiadać usługom rzeczywiście wykonanym lub kosztom poniesionym”.

Spory w postępowaniach głównych i pytania prejudycjalne

Sprawa C-224/19

- 29 W dniu 16 maja 2000 r. CY zawarł z instytucją finansową Caixabank przed notariuszem umowę kredytu hipotecznego w pierwotnej wysokości 81 136,63 EUR, przewidującą również zmienną stopę oprocentowania.

- 30 Czwarta klauzula tej umowy przewiduje zapłatę przez kredytobiorcę prowizji za udzielenie kredytu. Klauzula ta ma następujące brzmienie:

„Kredytobiorca wypłaca na rzecz [Caixabank] następujące prowizje:

A) – Prowizję za udzielenie kredytu naliczaną od całkowitej wysokości kredytu, płatną jednorazowo przy [zawieraniu] niniejszego aktu: jeden procent, to jest kwotę stu trzydziestu pięciu tysięcy hiszpańskich peset (135 000), odpowiadającą 811,37 EUR”.

- 31 Piąta klauzula wspomnianej umowy nakłada na kredytobiorcę obowiązek pokrycia kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki. Klauzula ta ma następujące brzmienie:

„Kredytobiorca ponosi koszty wyceny nieruchomości obciążonej hipoteką[;] wszystkich pozostałych opłat i podatków wynikających z niniejszego aktu notarialnego, czynności i umów, które on konkretyzuje, oraz koszty wpisu prawa rzeczowego ustanowionego na mocy tego aktu do Registro de la Propiedad (księgi wieczystej)[;] wszystkich pozostałych opłat i podatków związanych z wszelkimi czynnościami niezbędnymi dla dokonania wpisu niniejszego dokumentu i dokumentu stwierdzającego wygaśnięcie jego skutków do księgi wieczystej, w tym wszystkich pozostałych opłat i podatków związanych z pokwitowaniem odbioru, pełnego lub częściowego, pożyczonych mu kwot oraz kosztów zastępstwa procesowego i kosztów komorniczych w przypadku egzekucji sądowej, nawet jeżeli taka droga dochodzenia roszczeń nie jest bezwzględnie konieczna”.

- 32 W dniu 22 marca 2018 r. CY wystąpił z powództwem do Juzgado de Primera Instancia n. 17 de Palma de Mallorca (sądu pierwszej instancji w Palma de Mallorca, Hiszpania) celem uzyskania, na mocy ustawodawstwa w dziedzinie ochrony konsumentów, stwierdzenia nieważności czwartej i piątej klauzuli wspomnianej umowy (zwanymi dalej „spornymi klauzulami”) ze względu na ich nieuczciwy

charakter oraz zwrotu całości kwot uiszczonych na ich podstawie. Caixabank twierdzi natomiast, że sporne klauzule są w pełni ważne. W toku owego postępowania CY uznał za konieczne zwrócenie się przez sąd krajowy do Trybunału z pytaniami prejudycjalnymi w przedmiocie spornych klauzul.

- 33 Co się tyczy klauzuli dotyczącej kosztów związanych z hipoteką sąd odsyłający podkreśla, że zgodnie z przeważającym orzecnictwem sądów hiszpańskich ten typ klauzul uznaje się za nieuczciwy, a co za tym idzie – nieważny. Sąd ten zauważa jednak, że jeśli chodzi o skutki owej nieważności, sądy hiszpańskie wydają zróżnicowane i sprzeczne ze sobą rozstrzygnięcia, co stawia konsumentów i instytucje kredytowe w sytuacji niepewności prawnej. Sąd odsyłający zwraca w tym względzie uwagę na istnienie wielu praktyk orzeczniczych, które uważa za „moderujące” skutki restytucyjne stwierdzenia nieważności, i wyraża wątpliwości, czy są one zgodne z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z jej art. 7 ust. 1.
- 34 Co się tyczy klauzuli dotyczącej prowizji za udzielenie kredytu Juzgado de Primera Instancia n. 17 de Palma de Mallorca (sąd pierwszej instancji w Palma de Mallorca) wskazuje na istnienie konsensusu między sądami okręgowymi co do jej nieuczciwego charakteru i nieważności z tego względu, że prowizja taka nie odpowiada żadnej usłudze ani rzeczywistym kosztom. Niemniej Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) w ostatnim czasie zaprzeczył tej linii orzeczniczej, przyjmując, że prowizja za udzielenie kredytu, jako stanowiąca część głównego przedmiotu umowy kredytu, powinna zostać wyłączona z badania jej nieuczciwego charakteru zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13. Sąd odsyłający zastanawia się nad zasadnością takiego rozumowania Tribunal Supremo (sądu najwyższego), jak również nad tym, czy na rozstrzygnięcie tej kwestii ma wpływ okoliczność, że Królestwo Hiszpanii nie transponowało art. 4 dyrektywy 93/13 do prawa hiszpańskiego w celu zapewnienia wyższego poziomu ochrony konsumenta zgodnie z art. 8 tej dyrektywy.
- 35 W tych okolicznościach Juzgado de Primera Instancia n. 17 de Palma de Mallorca (sąd pierwszej instancji w Palma de Mallorca) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi trzynastoma pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy w świetle art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 orzeczenie stwierdzające, że względu na nieuczciwy charakter, nieważność warunku umownego, na podstawie którego kredytobiorca zostaje obciążony całością kosztów zawarcia, odnowienia lub rozwiązania umowy kredytu hipotecznego, może, po stwierdzeniu nieważności tego warunku ze względu na jego nieuczciwy charakter, zostać zmienione w zakresie wynikających zeń skutków restytucyjnych?
  - 2) Czy w świetle art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym, po stwierdzeniu nieważności warunku umownego, na podstawie którego kredytobiorca zostaje obciążony całością kosztów zawarcia, odnowienia lub rozwiązania umowy kredytu hipotecznego, koszty notarialne i administracyjne obciążają w takiej samej części kredytodawcę i kredytobiorcę, należy uznać za sądową zmianę orzeczenia stwierdzającego nieważność nieuczciwego warunku umownego i, tym samym, za sprzeczne z zasadą braku związania takim warunkiem zawartą w art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13?
  - 3) Czy w świetle art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym po stwierdzeniu nieważności warunku umownego, na podstawie którego kredytobiorca zostaje obciążony całością kosztów zawarcia, odnowienia lub rozwiązania umowy kredytu hipotecznego, kredytobiorca ten zobowiązany jest również pokryć koszty wyceny nieruchomości i podatku od ustanowienia hipoteki powstałe w wyniku zawarcia umowy kredytu, stanowi naruszenie zasady braku związania nieuczciwym warunkiem umownym, którego nieważność stwierdzono, a także czy sprzeczne z art. 3 ust. 2 dyrektywy 93/13 jest nałożenie na kredytobiorcę ciężaru udowodnienia tego, że nie zezwolono mu na przedstawienie własnej wyceny tej nieruchomości?

- 4) Czy w świetle art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeczne z tą dyrektywą jest orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym po stwierdzeniu nieważności warunku umownego, na podstawie którego kredytobiorca zostaje obciążony całością kosztów zawarcia, odnowienia lub rozwiązania umowy kredytu hipotecznego, warunek ten, jeżeli dokonano zmian w hipotece lub została ona wykreślona, może nadal wywoływać dlań skutki, w tym znaczeniu, że jest kredytobiorca ten jest w dalszym ciągu zobowiązany do ponoszenia kosztów wynikających z dokonania zmian w hipotece lub jej wykreślenia, a także czy obciążenie tymi kosztami kredytobiorcy stanowi naruszenie zasady braku związania konsumenta nieuczciwym warunkiem umownym, którego nieważność stwierdzono?
- 5) Czy w świetle art. 6 ust. 1 [dyrektywy 93/13] w związku z [jej] art. 7 ust. 1 orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym częściowo wyłączony zostaje skutek restytucyjny wynikający z sądowego stwierdzenia, że względu na nieuczciwy charakter, nieważności warunku umownego, na podstawie którego kredytobiorca zostaje obciążony całością kosztów zawarcia, odnowienia lub rozwiązania umowy kredytu hipotecznego, należałoby uznać za wywierające wobec przedsiębiorcy skutek odwrotny do skutku odstraszającego, o którym mowa w art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13?
- 6) Czy w świetle ustanowionej przez orzecznictwo TSUE zasady niezmienniania uznanych za nieważne warunków umownych oraz w świetle zawartej w art. 6 dyrektywy zasady braku związania należy uznać za sprzeczne z nimi orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym po stwierdzeniu nieważności warunku umownego, na podstawie którego kredytobiorca zostaje obciążony całością kosztów zawarcia, odnowienia lub rozwiązania umowy kredytu hipotecznego, skutki restytucyjne są zmieniane w interesie kredytobiorcy?
- 7) Czy w świetle art. 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym warunek umowny określany jako prowizja za udzielenie kredytu zostaje automatycznie wyłączony z kontroli przejrzystości, może stanowić naruszenie zawartej w art. 3 ust. 2 dyrektywy zasady odwrócenia ciężaru dowodu, ponieważ przedsiębiorca nie musi udowodniać, że uprzednio udzielił informacji i indywidualnie negocjował ten warunek?
- 8) Czy sprzeczne z art. 3 dyrektywy 93/13 i orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest orzecznictwo krajowe, zgodnie z którym można uznać, że konsument sam powinien wiedzieć, iż pobieranie prowizji za udzielenie kredytu jest zwyczajową praktyką instytucji finansowych, a zatem nie jest konieczne, aby kredytodawca musiał udowodnić, że warunek ten został wynegocjowany indywidualnie, czy też, przeciwnie, kredytodawca w każdym przypadku powinien udowodnić, że warunek ten został wynegocjowany indywidualnie?
- 9) Czy sprzeczne z art. 3 i 4 dyrektywy 93/13 oraz orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest orzecznictwo krajowe, na podstawie którego można uznać, że warunek umowny określany jako prowizja za udzielenie kredytu nie może być analizowany w zakresie jego nieuczciwego charakteru na podstawie art. 4 ust. 2, ponieważ określa on główny przedmiot umowy, czy też, przeciwnie, należy uznać, iż prowizja za udzielenie kredytu nie stanowi części ceny umownej, lecz świadczenie akcesoryjne, a zatem sąd krajowy, chcąc ustalić, czy warunek ten ma nieuczciwy charakter na gruncie prawa krajowego, musi mieć możliwość przeprowadzenia kontroli jego przejrzystości lub treści?
- 10) Czy w świetle przepisu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, który nie został transponowany do hiszpańskiego porządku prawnego przez LCGC, należy uznać za sprzeczne z art. 8 dyrektywy 93/13 czynności sądu hiszpańskiego polegające na przywoływaniu i stosowaniu art. 4 ust. 2 dyrektywy, jeżeli przepis ten nie został transponowany do hiszpańskiego porządku prawnego z woli ustawodawcy, który zamierzał zapewnić całościową ochronę w odniesieniu do wszystkich warunków umownych, które przedsiębiorca może zamieścić w umowach zawieranych

z konsumentami, w tym również określających główny przedmiot umowy, nawet jeśli zostały one wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, jeśli można uznać, że warunek umowny określany jako prowizja za udzielenie kredytu określa główny przedmiot umowy kredytu?

- 11) Czy w świetle art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunek umowny określany jako prowizja za udzielenie kredytu, który nie był negocjowany indywidualnie, a instytucja finansowa nie wykazała, że odpowiada na rzeczywistość świadczonym usługom i poniesionym kosztom, skutkuje istotnym brakiem równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron umowy, zatem sąd krajowy powinien stwierdzić jego nieważność?
- 12) Czy w świetle art. 6 ust. 1 [dyrektywy 93/13] w związku z [jej] art. 7 ust. 1 w razie wytoczenia przez konsumenta powództwa o stwierdzenie nieważności zawartych w umowie z nim nieuczciwych warunków i stwierdzenia przez sąd nieważności tych warunków ze względu na ich nieuczciwy charakter obciążenie przedsiębiorcy kosztami postępowania wynika z zasady braku związania i zasady skutku odstrasżającego wobec przedsiębiorcy, jeżeli sąd krajowy uwzględnił powództwo o stwierdzenie nieważności niezależnie od rzeczywistego zwrotu kwot zasądzonych w tym wyroku i przy założeniu, że głównym roszczeniem jest stwierdzenie nieważności klauzuli, a zwrot tych kwot jest jedynie związanym z nim roszczeniem akcesoryjnym?
- 13) Czy w świetle przewidzianych w dyrektywie 93/13 (art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1) zasad braku związania i skutku odstrasżającego skutki restytucyjne wynikające ze stwierdzenia, że ze względu na nieuczciwy charakter, nieważności warunku umownego zawartego w umowie pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą mogą zostać ograniczone w czasie wskutek uznania zarzutu przedawnienia roszczenia o zwrot określonej kwoty, podczas gdy powództwo o stwierdzenie bezwzględnej nieważności nieuczciwego warunku umownego nie podlega zgodnie z prawem krajowym przedawnieniu?”.

Sprawa C-259/19

- 36 W dniu 1 lipca 2011 r. LG i PK zawarli z instytucją finansową Banco Bilbao Vizcaya Argentaria umowę kredytu hipotecznego zawierającą klauzulę przewidującą – jak podaje sąd odsyłający – że wszelkie koszty ustanowienia i wykreślenia hipoteki ponosi kredytobiorca.
- 37 Powodowie w postępowaniu głównym wystąpili do Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Ceuta (sądu pierwszej instancji i ds. dochodzeń w Ceucie, Hiszpania) z powództwem o stwierdzenie nieważności owej klauzuli ze względu na jej nieuczciwy charakter.
- 38 Jako że uzasadnienie tego powództwa było co do zasady analogiczne do uzasadnienia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie C-224/19, Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Ceuta (sąd pierwszej instancji i ds. dochodzeń w Ceucie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
„1) Czy w świetle dyrektywy Rady 93/13 [...], w szczególności jej art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1, w celu zapewnienia ochrony konsumentów i użytkowników, oraz w świetle odnośnego orzecznictwa wspólnotowego zgodna z prawem Unii jest okoliczność, iż Tribunal Supremo [(sąd najwyższy)] ustalił w wyrokach nr 44–49 z dnia 23 stycznia 2019 r. jako jednoznaczne kryterium regułę, zgodnie z którą w umowach kredytu hipotecznego zawartych z konsumentami niewynegocjowany warunek stanowiący, że wszystkie koszty związane z uruchomieniem transakcji kredytu hipotecznego muszą zostać przeniesione na kredytobiorcę, jest nieuczciwy, przy czym poszczególne pozycje kosztowe zawarte we wspomnianym nieuczciwym warunku uznanym za nieważny zostają rozdzielone między instytucję bankową, która narzuciła ten warunek, a konsumenta będącego kredytobiorcą – w celu ograniczenia zwrotu kwot nienależnie zapłaconych w wyniku zastosowania ustawodawstwa krajowego?

- 2) Czy w świetle z dyrektywy Rady 93/13[...], w szczególności jej art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1, w celu zapewnienia ochrony konsumentów i użytkowników, oraz w świetle odnośnego orzecznictwa wspólnotowego jest zgodna z prawem Unii okoliczność, że Tribunal Supremo [(sąd najwyższy)] dokonuje wykładni uzupełniającej warunku nieważnego z powodu jego nieuczciwego charakteru, w przypadku gdy usunięcie tego warunku i wynikających z niego skutków nie wpływa na dalsze obowiązywanie umowy kredytu hipotecznego?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie dopuszczalności

W przedmiocie dopuszczalności pytań od drugiego do czwartego w sprawie C-224/19

- 39 Rząd hiszpański podnosi brak właściwości Trybunału do rozpoznania pytań prejudycjalnych od drugiego do czwartego w sprawie C-224/19, powołując się na okoliczność, że pytania te poruszają kwestię tego, na kim ciąży obowiązek pokrycia określonych kosztów na mocy obowiązujących przepisów krajowych, co stanowi zagadnienie z zakresu wykładni i stosowania prawa krajowego, jako takie niepodlegające ocenie Trybunału, zgodnie z jego utrwalonym orzecznictwem (wyrok z dnia 21 października 2010 r., Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, pkt 22).
- 40 W tym względzie należy podkreślić, że zgodnie z owym orzecznictwem w ramach analizy odesłania prejudycjalnego Trybunał jest zobowiązany uwzględnić stan faktyczny i prawny, w jaki wpisują się pytania prejudycjalne w postaci takiej jak sformułowana w postanowieniu odsyłającym. Co za tym idzie, Trybunał nie jest właściwy do rozpoznania kwestii tego, czy wykładnia krajowych przepisów dokonana przez sąd odsyłający jest prawidłowa.
- 41 Jeżeli natomiast przedłożone pytania dotyczą wykładni przepisu prawa Unii, Trybunał ma co do zasady obowiązek wydania orzeczenia (wyrok z dnia 21 października 2010 r., Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, pkt 21).
- 42 Tymczasem z pytań od drugiego do czwartego jasno wynika, że do Trybunału zwrócono się o dokonanie wykładni art. 3 ust. 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13. Konkretniej rzecz ujmując – sąd odsyłający zastanawia się, czy te przepisy należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie określonej wykładni krajowej. Wynika z tego, że Trybunał nie stoi w żadnym razie wobec ewentualności dokonania wykładni prawa krajowego.
- 43 W związku z powyższym należy przyjąć, że pytania od drugiego do czwartego w sprawie C-224/19 są dopuszczalne.

W przedmiocie dopuszczalności pytania dwunastego w sprawie C-224/19

- 44 Caixabank kwestionuje dopuszczalność pytania dwunastego zadanego w sprawie C-224/19 oraz właściwość Trybunału do udzielenia na nie odpowiedzi, podnosząc, po pierwsze, że sąd odsyłający nie podał informacji użytecznych dla udzielenia na nie odpowiedzi, a mianowicie treści krajowych przepisów regulujących podział kosztów postępowania i zakresu, w jakim przepisy te mogą naruszyć prawa konsumentów zagwarantowane przez dyrektywę 93/13, a po drugie, że przepisy krajowe regulujące podział kosztów postępowania należą do kompetencji państw członkowskich.
- 45 Jednak choć sąd odsyłający rzeczywiście nie wskazał przepisów prawa hiszpańskiego regulujących podział kosztów w postępowaniu głównym, rząd hiszpański w swych uwagach na piśmie podał, iż chodzi o art. 394 LEC i przytoczył jego brzmienie, skutkiem czego Trybunał dysponuje elementami

niezbędnymi dla wydania rozstrzygnięcia w przedmiocie pytania dwunastego w sprawie C-224/19. Ponadto, mając na uwadze, że pytanie to nie dotyczy wykładni ani stosowania art. 394 LEC, lecz, co do istoty, kwestii tego, czy art. 6 ust. 1 lub art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie stosowaniu w okolicznościach sporu głównego w sprawie C-224/19 przepisu takiego jak art. 394 LEC, Trybunał jest właściwy do udzielenia na nie odpowiedzi.

Co do istoty

- 46 Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania (wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, pkt 34).
- 47 Ponadto okoliczność, iż sąd krajowy powołał się formalnie w pytaniu prejudycjalnym na określone przepisy prawa Unii, nie stoi na przeszkodzie temu, by Trybunał przekazał temu sądowi wszelkie wskazówki dotyczące wykładni, które mogą być pomocne w rozstrzygnięciu rozpatrywanej przez niego sprawy, niezależnie od tego, czy sąd krajowy powołał się na nie w treści pytań. W tym zakresie do Trybunału należy wyprowadzenie z całości informacji przedstawionych mu przez sąd krajowy, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, tych aspektów prawa Unii, które wymagają wykładni w świetle przedmiotu sporu (wyrok z dnia 29 września 2016 r., Essent Belgium, C-492/14, EU:C:2016:732, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 48 Piętnaście pytań prejudycjalnych zadanych w dwóch sprawach połączonych należy przyporządkować do pięciu grup, a mianowicie do pierwszej, dotyczącej klauzuli odnoszącej się do kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki; drugiej, dotyczącej klauzuli nakładającej obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu; trzeciej, dotyczącej ewentualnej znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron wynikającej z takiej klauzuli; czwartej, dotyczącej ograniczenia w czasie skutków stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego; i piątej, dotyczącej krajowych uregulowań podziału kosztów postępowania w kontekście powództw o stwierdzenie nieważności nieuczciwych warunków umownych.
- W przedmiocie pytań od pierwszego do szóstego w sprawie C-224/19 i obydwu pytań w sprawie C-259/19, dotyczących skutków nieważności warunku umownego regulującego koszty ustanowienia i wykreślenia hipoteki*
- 49 Za pomocą wspomnianych pytań sądy odsyłające zmierzają co do istoty do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, aby w razie nieważności nieuczciwego warunku umownego obciążającego konsumenta obowiązkiem pokrycia całości kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki sąd krajowy odmówił konsumentowi zwrotu kwot uiszczonych na podstawie takiego warunku.
- 50 W tym względzie należy zauważyć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w razie uznania warunku umownego za nieuczciwy i, co za tym idzie, nieważny, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nakłada na sąd krajowy obowiązek zaniechania stosowania takiego warunku umownego, aby nie wywierał on wiążących skutków wobec konsumenta, chyba że konsument się temu sprzeciwi (zob. w szczególności wyroki: z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 65; z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 51 Wynika z tego, że sąd krajowy nie może być uprawniony do zmiany treści nieuczciwych warunków, gdyż w przeciwnym razie przyczyniałby się do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwyczajne i proste niestosowanie tych nieuczciwych warunków wobec konsumentów (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo e.a., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 60).
- 52 Warunek umowny uznany za nieuczciwy należy więc co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku rzeczzonego warunku (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo e.a., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 61).
- 53 I tak Trybunał orzekł już, że sąd krajowy powinien wyciągnąć wszystkie konsekwencje, jakie zgodnie z prawem krajowym wynikają ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru danego warunku, w celu zapewnienia, by konsument nie był nim związany (wyrok z dnia 30 maja 2013 r., Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 49). W szczególności obowiązek wyłączenia przez sąd krajowy stosowania nieuczciwego warunku umownego nakazującego zapłatę kwot, które okazują się nienależne, wiąże się co do zasady z odpowiednim skutkiem restytucyjnym dotyczącym tych kwot (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo e.a., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 62).
- 54 Przypomniawszy powyższe, należy również zauważyć, że okoliczność, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy traktuje się jako nigdy nieistniejący, może uzasadniać stosowanie ewentualnych przepisów prawa krajowego regulujących podział kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki w braku porozumienia stron w tym zakresie. Tymczasem jeśli te przepisy obciążają kredytobiorcę całością lub częścią tych kosztów, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 ani jej art. 7 ust. 1 nie stoją na przeszkodzie odmowie restytucji na rzecz konsumenta tej części kosztów, które musi on ponieść.
- 55 Mając na uwadze całość powyższych rozważań na pytania od pierwszego do szóstego w sprawie C-224/19 i obydwa pytania w sprawie C-259/19 należy odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, aby w razie nieważności nieuczciwego warunku umownego obciążającego konsumenta obowiązkiem pokrycia całości kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki sąd krajowy odmówił konsumentowi zwrotu kwot uiszczonych na podstawie takiego warunku, chyba że przepisy prawa krajowego, które znalazłyby zastosowanie w braku takiego warunku, nakładają na konsumenta obowiązek pokrycia całości lub części tych kosztów.

W przedmiocie pytań od siódmego do dziesiątego w sprawie C-224/19, dotyczących kontroli nieuczciwego charakteru i przejrzystości warunku nakładającego na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu

- 56 Poprzez wspomniane pytania sąd odsyłający zmierza co do istoty do ustalenia, czy art. 3, art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie krajowemu orzecznictwu, które wyklucza możliwość przeprowadzenia oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego nakładającego na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu z tego względu, że prowizja ta stanowi element cenowy umowy zgodnie z art. 4 ust. 2 tej dyrektywy, a jednocześnie przyjmuje, że taki warunek sam z siebie wystarcza dla spełnienia wymogu przejrzystości przewidzianego w tym ostatnim przepisie.
- 57 W niniejszej sprawie należy zaznaczyć tytułem wstępu, że sąd odsyłający zadał pytania od siódmego do dziesiątego w oparciu o założenie, iż transpozycja art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 do hiszpańskiego porządku prawnego nie została dokonana.

- 58 Jednakże aby udzielić odpowiedzi na pytania prejudycjalne w niniejszej sprawie, nie ma potrzeby orzekania w przedmiocie skutecznej transpozycji art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 do hiszpańskiego porządku prawnego (zob. podobnie, przez analogię, wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 42).
- 59 Po pierwsze bowiem, należy przypomnieć, że art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 w związku z jej art. 8 zezwala państwom członkowskim na zapisanie w przepisach dokonujących transpozycji tej dyrektywy, że „ocena nieuczciwego charakteru” nie będzie dotyczyła warunków, o których mowa w tym przepisie, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem (zob. podobnie wyroki: z dnia 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, pkt 32; z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 41; z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 45).
- 60 Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 ogranicza się przy tym do stwierdzenia, że „[o]cena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.
- 61 A zatem w okolicznościach sporu w postępowaniu głównym ocena nieuczciwego charakteru warunku umownego nakładającego na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu może zostać ograniczona na podstawie wspomnianego art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 tylko wówczas, gdyby warunek ten dotyczył jednej z dwóch wymienionych powyżej kategorii.
- 62 W tym względzie Trybunał orzekł już, że za warunki umowy wchodzące w zakres pojęcia „głównego przedmiotu umowy” należy uważać warunki, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Natomiast warunki, które wykazują charakter posiłkowy względem warunków definiujących samą istotę stosunku umownego, nie mogą być objęte rzeczonym pojęciem (wyroki: z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 35, 36 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 32).
- 63 Do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny – w świetle charakteru, ogólnej systematyki i postanowień przedmiotowej umowy kredytu, a także kontekstu prawnego i faktycznego, w jaki wpisuje się ta umowa – czy dany warunek spornej w postępowaniu głównym umowy kredytu hipotecznego stanowi jej podstawowy element (zob. analogicznie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 64 Niemniej, aby pomóc sądowi krajowemu w przeprowadzeniu tej oceny, warto uściślić, że dokładny zakres pojęć „głównego przedmiotu” i „ceny” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie może być wyznaczony przez pojęcie „całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta” w rozumieniu art. 3 lit. g) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. 2008, L 133, s. 66; sprostowania Dz.U. 2009, L 207, s. 14; Dz.U. 2010, L 199, s. 40; Dz.U. 2011, L 234, s. 46) (wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, pkt 47). Prowizja za udzielenie kredytu nie może zostać uznana za podstawowe świadczenie kredytu hipotecznego tylko ze względu na fakt, że jest uwzględniona w jego całkowitym koszcie.
- 65 Ponadto z brzmienia art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 wynika, że zakres drugiej kategorii warunków, których ewentualnie nieuczciwy charakter nie może być przedmiotem oceny, jest ograniczony, ponieważ dotyczy wyłącznie relacji przewidzianej ceny lub przewidzianego wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, przy czym wyłączenie to jest uzasadnione tym, że brak jest skali czy kryterium prawnego, które mogłyby wyznaczać granice kontroli tej relacji i tą kontrolą kierować. Warunki dotyczące świadczenia wzajemnego należnego kredytodawcy od konsumenta lub mające wpływ na faktyczną cenę, jaką powinien uiścić konsument na rzecz kredytodawcy, nie zaliczają

się zatem co do zasady do tej drugiej kategorii warunków, z wyjątkiem kwestii, czy wskazana w treści umowy kwota wynagrodzenia lub ceny jest odpowiednia do usług świadczonych w zamian przez kredytodawcę (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 34, 35 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 66 Po drugie, Trybunał podkreślił, że zawarty w art. 5 dyrektywy 93/13 wymóg redagowania warunków umownych w sposób jasny i zrozumiały ma w każdym wypadku zastosowanie również w sytuacji, gdy dana klauzula objęta jest zakresem stosowania art. 4 ust. 2 tej dyrektywy i nawet jeśli dane państwo członkowskie nie dokonało transpozycji tego przepisu. Owego wymogu nie można zawęzić jedynie do zrozumiałości warunków pod względem formalnym i gramatycznym (wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 46).
- 67 Przeciwnie, z uwagi na to, że ustanowiony przez dyrektywę 93/13 system ochrony opiera się na założeniu, iż konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca między innymi ze względu na stopień poinformowania, omawiany wymóg przejrzystości musi podlegać wykładni rozszerzającej i być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także ewentualny związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by rzeczony konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (zob. podobnie wyroki: z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 70–73 ; z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 37; a także z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 43).
- 68 Kwestia jasnego i zrozumiałego charakteru warunku spornego w postępowaniu głównym powinna być rozpatrzona przez sąd odsyłający w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, do których zaliczają się formy zachęty stosowane przez kredytodawcę w procesie negocjacji umowy i dostarczone na tym etapie informacje, i z uwzględnieniem poziomu uwagi, jakiego można oczekiwać od właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta (zob. podobnie wyroki: z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 74; z dnia 26 lutego 2015 r., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, pkt 75; z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 46, 47; a także z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 46).
- 69 Wynika z tego, że art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie orzecznictwu, zgodnie z którym warunek umowny jest uważany za przejrzysty sam z siebie, bez konieczności przeprowadzenia badania takiego jak opisane w punkcie poprzedzającym.
- 70 W okolicznościach postępowania głównego to do sądu krajowego należy zatem, w ramach rozpatrywania ogółu okoliczności towarzyszących zawarciu umowy, sprawdzenie, czy instytucja kredytowa przekazała konsumentowi informacje wystarczające, aby mógł on zaznajomić się z treścią i z funkcjonowaniem warunku nakładającego na niego obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu i z jego rolą w umowie kredytu. W ten sposób konsument uzyska dostęp do względów uzasadniających wynagrodzenie odpowiadające tej prowizji (zob. analogicznie wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, pkt 77), co pozwoli mu ocenić zakres jego zobowiązania, a w szczególności całkowity koszt owej umowy.
- 71 Mając na uwadze całość powyższych rozważań na pytania od siódmego do dziesiątego należy odpowiedzieć, że art. 3, art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że za warunki umowy wchodzące w zakres pojęcia „głównego przedmiotu umowy” należy uważać warunki, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Natomiast warunki, które wykazują charakter posiłkowy względem warunków definiujących samą istotę stosunku umownego, nie mogą być objęte rzeczonym pojęciem. Okoliczność, że prowizja

za udzielenie kredytu hipotecznego została ujęta w jego całkowitym koszcie, nie może przesądzać o jej charakterze podstawowego świadczenia tego kredytu. W każdym wypadku sąd państwa członkowskiego ma obowiązek przeprowadzić kontrolę jasności i zrozumiałości warunku umownego dotyczącego głównego przedmiotu umowy, niezależnie od tego, czy to państwo członkowskie dokonało transpozycji art. 4 ust. 2 tej dyrektywy do swojego porządku prawnego.

W przedmiocie pytania jedenastego, dotyczącego ewentualnej znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron umowy wynikającej z warunku nakładającego na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu

- 72 Poprzez pytanie jedenaste sąd odsyłający w sprawie C-224/19 zmierza co do istoty do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek zawartej między konsumentem a instytucją finansową umowy kredytu nakładający na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu stwarza na niekorzyść konsumenta, w sprzeczności z wymogiem dobrej wiary, znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków jej stron, w sytuacji gdy instytucja finansowa nie wykaże, że wspomniana prowizja odpowiada rzeczywiście wykonanym przez nią usługom i poniesionym kosztom.
- 73 W tym względzie na wstępie należy wyjaśnić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem właściwość Trybunału obejmuje dokonanie wykładni pojęcia „nieuczciwych warunków”, o których mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, jak też wykładni kryteriów, jakie sąd krajowy może lub powinien stosować w toku badania warunku umowy w świetle przepisów tej dyrektywy, przy czym zadaniem sądu krajowego jest dokonanie skonkretyzowanej kwalifikacji danego warunku umowy w oparciu o wskazane kryteria oraz w świetle okoliczności danej sprawy. Wynika stąd, że Trybunał powinien ograniczyć się w swej odpowiedzi do udzielenia sądowi odsyłającemu wskazówek, które ten ostatni powinien uwzględnić przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru rozpatrywanego warunku umowy (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 74 W odniesieniu do kwestii, czy spełniony jest wymóg dobrej wiary w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, należy stwierdzić, że z uwagi na motyw szesnasty tej dyrektywy sąd krajowy musi w tym zakresie sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 50).
- 75 Co się tyczy istnienia ewentualnej znaczącej nierównowagi Trybunał orzekł, iż może ona wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych, czy to w postaci ograniczenia treści praw, które zgodnie z takimi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 51).
- 76 Ponadto, jak wynika z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w chwili zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z jej zawarciem oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 52).
- 77 Do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny ewentualnego nieuczciwego charakteru warunku spornego w postępowaniu głównym w świetle powyższych kryteriów.

- 78 W tym względzie należy mieć na uwadze fakt, że jak wynika z wyjaśnień sądu odsyłającego, zgodnie z ustawą 2/2009 prowizje lub koszty obciążające klienta powinny odpowiadać usługom rzeczywiście wykonanym lub kosztom poniesionym. Wynika z tego, że warunek, który skutkowałby zwolnieniem przedsiębiorcy z obowiązku wykazania, że przesłanki te są spełnione w odniesieniu do prowizji za udzielenie kredytu, mógłby, z zastrzeżeniem zweryfikowania tego przez sąd odsyłający w świetle ogółu warunków umowy, wpłynąć niekorzystnie na sytuację prawną konsumenta, a co za tym idzie stworzyć na jego niekorzyść znaczącą nierównowagę, w sprzeczności z wymogiem dobrej wiary.
- 79 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, na pytanie jedenaste w sprawie C-224/19 należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek zawartej między konsumentem a instytucją finansową umowy kredytu nakładający na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu może stwarzać na niekorzyść konsumenta, w sprzeczności z wymogiem dobrej wiary, znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków jej stron, w sytuacji gdy instytucja finansowa nie wykaże, że wspomniana prowizja odpowiada rzeczywiście wykonanym przez nią usługom i poniesionym kosztom, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

W przedmiocie pytania trzynastego w sprawie C-224/19, dotyczącego ograniczenia skutków stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego w drodze wprowadzenia terminu przedawnienia

- 80 Poprzez pytanie trzynaste zadane w sprawie C-224/19, które należy zbadać przed pytaniem dwunastym, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym wystąpienie z powództwem o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego jest obwarowane terminem przedawnienia, podczas gdy powództwo o stwierdzenie bezwzględnej nieważności nieuczciwego warunku umownego zgodnie z prawem krajowym nie podlega przedawnieniu.
- 81 W tym względzie należy przypomnieć, że ochrona, jaką dyrektywa 93/13 otacza konsumentów, stoi na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego, które zakazuje sądowi krajowemu podnieść po upływie terminu zawitego nieuczciwy charakter warunku przewidzianego w umowie zawartej między przedsiębiorcą i konsumentem (wyrok z dnia 21 listopada 2002 r., Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, pkt 38).
- 82 Niemniej Trybunał przyznał już, iż ochrona konsumenta nie jest bezwarunkowa (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo e.a., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 68) i że ustalanie rozsądnych terminów do wniesienia środków zaskarżenia pod rygorem prekluzji w interesie pewności prawa jest zgodne z prawem Unii (wyroki: z dnia 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 41; z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo e.a., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 69).
- 83 W tym względzie należy zauważyć, że w braku stosownych uregulowań unijnych w tej dziedzinie właściwymi procedurami służącymi zapewnieniu ochrony konsumentów przewidzianej w art. 6 ust. 1 i w art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 są – zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej państw członkowskich – procedury ustanowione w wewnętrznym porządku prawnym tych państw. Niemniej jednak procedury te nie mogą być mniej korzystne od procedur dotyczących podobnych sytuacji o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) ani zorganizowane w taki sposób, by czyniły wykonywanie uprawnień przyznanych przez prawo Unii nadmiernie utrudnionym lub praktycznie niemożliwym (zasada skuteczności) (zob. podobnie w szczególności wyrok z dnia 26 października 2006 r., Mostaza Claro, C-168/05, EU:C:2006:675, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 84 Wynika z tego, że prawo Unii nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które – choć przewiduje brak przedawnienia powództwa o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku zawartego w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem – obwarowuje przedawnieniem powództwo o uznanie skutków restytucyjnych takiego stwierdzenia nieważności z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności.
- 85 W odniesieniu w szczególności do zasady skuteczności Trybunał już orzekał, że każdy przypadek, w którym powstaje pytanie, czy krajowy przepis proceduralny nie czyni niemożliwym lub zbyt utrudnionym stosowania prawa Unii, należy rozpatrywać z uwzględnieniem miejsca tego przepisu w całości procedury, jej przebiegu i jej cech szczególnych, przed poszczególnymi sądami krajowymi. Z tej perspektywy należy rozważyć w razie potrzeby zasady leżące u podstaw krajowego systemu sądownictwa, takie jak ochrona prawa do obrony, zasada pewności prawa i prawidłowy przebieg postępowania (wyrok z dnia 26 czerwca 2019 r., Addiko Bank, C-407/18, EU:C:2019:537, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 86 Sąd odsyłający wskazuje, że w sporze w postępowaniu głównym chodzi o kwestię ewentualnego zastosowania do powództwa o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy kredytu pięcioletniego terminu przedawnienia przewidzianego w art. 1964 ust. 2 kodeksu cywilnego.
- 87 Zważywszy, że okresy przedawnienia: trzyletni (wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r., Barth, C-542/08, EU:C:2010:193, pkt 28) lub dwuletni (wyrok z dnia 15 grudnia 2011 r., Banca Antoniana Popolare Veneta, C-427/10, EU:C:2011:844, pkt 25) zostały uznane w orzecznictwie Trybunału za zgodne z zasadą skuteczności, należy przyjąć, że pięcioletni okres przedawnienia mający zastosowanie do powództwa o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy nie wydaje się co do zasady, z zastrzeżeniem przeprowadzenia przez sąd odsyłający oceny czynników, o których mowa w pkt 85 niniejszego wyroku, czynić praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym korzystania z praw przyznanych przez dyrektywę 93/13.
- 88 Sąd odsyłający żywi również wątpliwości dotyczące co do istoty zgodności z zasadą skuteczności w związku z zasadą pewności prawa orzecznictwa krajowego, zgodnie z którym pięcioletni termin przedawnienia w odniesieniu do wystąpienia z powództwem o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy rozpoczyna bieg z chwilą zawarcia umowy zawierającej ten warunek.
- 89 Z postanowienia odsyłającego wynika, że termin ten, przewidziany w art. 1964 ust. 2 kodeksu cywilnego, biegnie od chwili zawarcia umowy kredytu hipotecznego zawierającej nieuczciwy warunek, czego sprawdzenie należy jednakże do sądu odsyłającego.
- 90 W tym względzie należy mieć na uwadze okoliczność, że możliwe jest, iż konsumenci nie mają świadomości nieuczciwego charakteru warunku zawartego w umowie kredytu hipotecznego lub nie rozumieją zakresu swoich praw wynikających z dyrektywy 93/13 (zob. podobnie wyrok z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17, EU:C:2018:711, pkt 69).
- 91 Tymczasem stosowanie pięcioletniego terminu przedawnienia rozpoczynającego bieg w chwili zawarcia umowy – co oznacza, że konsument może dochodzić zwrotu opłat uiszczonych na podstawie warunku umownego uznanego za nieuczciwy jedynie przez pięć pierwszych lat od podpisania umowy, niezależnie od tego, czy miał lub mógł mieć, rozsądnie rzecz ujmując, świadomość nieuczciwego charakteru tego warunku – może czynić praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym korzystanie z praw przyznanych konsumentowi przez dyrektywę 93/13, a w konsekwencji naruszać zasadę skuteczności w związku z zasadą pewności prawa.

92 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, na pytanie trzynaste w sprawie C-224/19 należy odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, aby wystąpienie z powództwem o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego było obwarowane terminem przedawnienia, o ile moment rozpoczęcia biegu tego terminu i jego długość nie czynią praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym korzystania przez konsumenta z prawa do żądania stosownych zwrotów opłat.

W przedmiocie pytania dwunastego w sprawie C-224/19, dotyczącego zgodności reżimu prawnego podziału kosztów z dyrektywą 93/13

93 Poprzez pytanie dwunaste zadane w sprawie C-224/19 sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom pozwalającym na obciążenie konsumenta częścią kosztów postępowania, stosownie do wysokości kwot nienależnie zapłaconych, które zostały mu zwrócone w wyniku stwierdzenia nieważności warunku umownego ze względu na jego nieuczciwy charakter.

94 Z akt sprawy przedłożonych Trybunałowi wynika bowiem, że stosowanie art. 394 LEC mogłoby skutkować tym, że przedsiębiorca nie zostanie obciążony całością kosztów, w sytuacji gdy wytoczone przez konsumenta powództwo o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku umownego zostanie uwzględnione w całości, natomiast powództwo o zwrot kwot uiszczonych na podstawie tego warunku – jedynie w części.

95 W tym względzie z orzecznictwa wspomnianego w pkt 83 niniejszego wyroku wynika, że podział kosztów postępowania sądowego przed sądami krajowymi jest materią objętą autonomią proceduralną państw członkowskich, z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności.

96 Tymczasem z przedłożonych Trybunałowi akt sprawy przed sądem odsyłającym nie wynika w żaden sposób, że wspomniany reżim stosuje się inaczej w zależności od tego, czy dane prawo zostało przyznane przez prawo Unii, czy przez prawo krajowe. Należy jednakże wypowiedzieć się w kwestii zgodności z zasadą skuteczności obciążania konsumenta kosztami postępowania stosownie do zwróconych mu kwot w sytuacji, gdy jego powództwo zostało uwzględnione w odniesieniu do nieuczciwego charakteru spornego warunku umownego.

97 Jeśli chodzi o poszanowanie zasady skuteczności, powinno ono być oceniane w świetle kryteriów przywołanych w pkt 85 niniejszego wyroku.

98 W niniejszym przypadku dyrektywa 93/13 przyznaje konsumentowi prawo do zwrócenia się do sądu z żądaniem stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego i wyłączenia jego stosowania. Tymczasem uzależnienie podziału kosztów takiego postępowania wyłącznie od kwot nienależnie zapłaconych i których zwrot orzeczono może zniechęcać konsumenta do korzystania z tego prawa ze względu na koszty, z jakimi może wiązać się wytoczenie powództwa (zob. podobnie wyrok z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17, EU:C:2018:711, pkt 69).

99 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, na pytanie dwunaste w sprawie C-224/19 należy odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom pozwalającym na obciążenie konsumenta częścią kosztów postępowania, stosownie do wysokości kwot nienależnie zapłaconych, które zostały mu zwrócone w wyniku stwierdzenia nieważności warunku umownego ze względu na jego nieuczciwy charakter, jeśli takie uregulowania stanowią istotną przeszkodę mogącą zniechęcić konsumentów do korzystania z przyznanego przez dyrektywę 93/13 prawa do skutecznej kontroli sądowej potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych.

W przedmiocie kosztów

¹⁰⁰ Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, aby w razie nieważności nieuczciwego warunku umownego obciążającego konsumenta obowiązkiem pokrycia całości kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki sąd krajowy odmówił konsumentowi zwrotu kwot uiszczonych na podstawie takiego warunku, chyba że przepisy prawa krajowego, które znalazłyby zastosowanie w braku takiego warunku, nakładają na konsumenta obowiązek pokrycia całości lub części tych kosztów.
- 2) Artykuł 3, art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że za warunki umowy wchodzące w zakres pojęcia „głównego przedmiotu umowy” należy uważać warunki, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Natomiast warunki, które wykazują charakter posiłkowy względem warunków definiujących samą istotę stosunku umownego, nie mogą być objęte rzeczonym pojęciem. Okoliczność, że prowizja za udzielenie kredytu hipotecznego została ujęta w jego całkowitym koszcie, nie może przesądzać o jej charakterze podstawowego świadczenia tego kredytu. W każdym wypadku sąd państwa członkowskiego ma obowiązek przeprowadzić kontrolę jasności i zrozumiałości warunku umownego dotyczącego głównego przedmiotu umowy, niezależnie od tego, czy to państwo członkowskie dokonało transpozycji art. 4 ust. 2 tej dyrektywy do swojego porządku prawnego.
- 3) Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek zawartej między konsumentem a instytucją finansową umowy kredytu nakładający na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu może stwarzać na niekorzyść konsumenta, w sprzeczności z wymogiem dobrej wiary, znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków jej stron w sytuacji gdy instytucja finansowa nie wykaże, że wspomniana prowizja odpowiada rzeczywiście wykonanym przez nią usługom i poniesionym kosztom, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.
- 4) Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, aby wystąpienie z powództwem o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego było obwarowane terminem przedawnienia, o ile moment rozpoczęcia biegu tego terminu i jego długość nie czynią praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym korzystania przez konsumenta z prawa do żądania stosownych zwrotów opłat.
- 5) Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 ^{oraz} zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom pozwalającym na obciążenie konsumenta częścią kosztów postępowania, stosownie do wysokości kwot nienależnie zapłaconych, które zostały mu zwrócone w wyniku stwierdzenia nieważności warunku umownego ze względu na jego nieuczciwy charakter, jeśli takie uregulowania stanowią istotną przeszkodę mogącą zniechęcić konsumentów do korzystania z przyznanego przez dyrektywę 93/13 prawa do skutecznej kontroli sądowej potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych.

Podpisy